

დისკუსია „რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის“ შესახებ *

მალხაზ მაცაბერიძე **

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში 1919 წლის 14 მარტს მთავრობის თავმჯდომარის "რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის" ფუნქციით აღჭურვის საკითხთან დაკავშირებით გაშლილი დისკუსია. ეს იყო საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში პრეზიდენტის ინსტიტუტის საჭიროებასთან დაკავშირებით პოლიტიკური პარტიების მიერ პოზიციების პირველი დაფიქსირება. ეს პოზიციები, პრინციპში, შემდგომშიც – კონსტიტუციის შემუშავების დროს – არ შეცვლილა. სოციალისტ-რევოლუციონერები და სოციალისტ-ფედერალისტები პრეზიდენტის ინსტიტუტის შემოღების წინააღმდეგი იყვნენ, ეროვნულ-დემოკრატიები მის შემოღებას მოითხოვდნენ, სოციალ-დემოკრატების პოზიცია კი კვლავ შუალედური დარჩა. მართალია პრეზიდენტის ინსტიტუტის შემოღებისთვის მხარი არ დაუჭერიათ, მაგრამ მიიღეს ნოე ჟორდანიას წინადადება მთავრობის თავმჯდომარისთვის პრეზიდენტის ზოგიერთი ფუნქციის შეთავსების თაობაზე, რაც დაფიქსირდა საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციაში.

* კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის საგრანტო პროექტის „საქართველოს დამფუძნებელი კრება: ქართული პარლამენტარიზმის გამოცდილება“ ფარგლებში. გრანტის კოდი: FR – 18 – 20157

** ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

საკვანძო სიტყვები: საქართველოს დამფუძნებელი კრება, პრეზიდენტის ინსტიტუტი, საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუცია

შესავალი

საქართველოს დამფუძნებელი კრების მეორე სხდომაზე (1919 წლის 14 მარტს), სოციალ-დემოკრატების წინადადებით ნოე ჟორდანიას, რომელსაც მთავრობის შედგენა მიენდო, იმავე დროს აღიჭურვა რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის უფლებით. ფედერალისტებმა და ესერებმა ეს პრეზიდენტის თანამდებობის შემოღებად მიიჩნიეს და პროტესტი გამოთქვეს. ეროვნულ-დემოკრატებმა კი მოიწონეს ეს გადაწყვეტილება. აღინიშნა, რომ ამით "უსათუოდ მყარდება ტრადიცია პრეზიდენტობისა საქართველოს რესპუბლიკაში".¹

დამფუძნებელი კრების სხდომაზე დაწყებული დისკუსიას² მომდევნო დღეებში პრესაში გაგრძელდა. დამფუძნებელ კრებაში წარმოდგენილი პოლიტიკური პარტიები ცდილობდნენ დაწვრი-

¹ საქართველოს პრეზიდენტობა (გაზეთ „სალი კლდის“ სარედაქციო სტატია) – გაზ. "საქართველო", 1919 წ. 18 მარტი.

² საქართველოს დამფუძნებელი კრების აღნიშნული სტენოგრამა დღეს სრულადაა გამოქვეყნებული (საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომის ოქმები. ტომი I. 1919 წლის 12 მარტი - 27 მაისი. თბილისი, საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის გამოცემა, 2019, გვ.34-42). იმის გამო, რომ სხდომის შემდეგ იმდროინდელ პრესაში გაჩაღებული დისკუსიის დროს ეყრდნობოდნენ 14 მარტის სხდომის საგაზეთო ანგარიშებს, სტატიაში საჭიროდ ჩავთვალეთ ამ ანგარიშებზე მითითება. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ სხვადასხვა პარტიების გაზეთებში გამოქვეყნებულ სხდომის ანგარიშებში სხვადასხვა აქცენტებია გაკეთებული და ჩანს შებამისი პარტიის პოზიცია.

ლებით წარმოედგინათ თავიანთი არგუმენტები ამ საკითხთან დაკავშირებით.³

დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომა

14 მარტის სხდომის წინ ყურადღება მიექცა ნოე ჟორდანიას მოხსენებას მთავრობის ორგანიზებასთან დაკავშირებით. მოხსენება "დამფუძნებელი კრება, მისი ფუნქცია და ძალა-უფლება" ნოე ჟორდანიამ წაიკითხა თბილისის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების შეერთებულ კრებაზე. ნოე ჟორდანია ისტორიული მაგალითებით ასაბუთებდა, რომ დამფუძნებელ კრებას შეუძლია არა მხოლოდ საკანონმდებლო, არამედ აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლების ფუნქციების შესრულებაც, რისი საჭიროებაც კრიზისულ სიტუაციებში დგება. თუმცა, მისი აზრით, საქართველოს დამფუძნებელ კრებას ეს არ დასჭირდებოდა. "იმ მდგომარეობაში, რომელშიც ჩვენ ვიმყოფებით საკმარისი იქნება მან აირჩიოს ერთი პირი აღმასრულებელი ძალის მეთაურად და მას მიანდოს კაბინეტის შედგენა და წინამძღოლობა", - აღნიშნა ნოე ჟორდანიამ.⁴ მას ასევე საჭიროდ მიაჩნდა მთავრობის შემადგენლობის მაქსიმალურად შემცირება (მთავრობის თავმჯდომარე და სამი-ოთხი მინისტრი).

დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომის წინ პრეზიდენტის ინსტიტუტის საჭიროების საკითხის დაყენების მოლოდინი არსებობდა და ამიტომ სხდომაზე მძაფრი რეაქცია მოჰყვა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წინადადებას მთავრობის თავმჯდომარე

³ ქართულ პრესაში გამოქვეყნებული აღნიშნული სტატიები თავმოყრილია კრებულში: „დისკუსია რესპუბლიკის ემალესი წარმომადგენლის შესახებ (1919 წლის მარტი). თბილისი, პოლიტოლოგიის ინსტიტუტი, 2009 – 44 გვ.

⁴ ნოე ჟორდანია. დამფუძნებელი კრება, მისი ფუნქცია და ძალაუფლება - გაზ. „ერთობა“, 1919 წ. 1 მარტი.

აღჭურვილიყო "რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის" უფლებამოსილებით.

როგორც შემდეგ გ.გვაზავა წერდა, 14 მარტის სხდომაზე "ჩვენი კანონმდებლობა პირველად შეეხო საქართველოს რესპუბლიკის პრეზიდენტის საკითხს".⁵

სხდომაზე სოციალ-დემოკრატებმა მოითხოვეს მთავრობის თავმჯდომარედ ნოე ჟორდანიას არჩევა, რომელსაც უნდა შეედგინა მთავრობა. ამ პრინციპის წინააღმდეგი არავინ იყო, მაგრამ იქვე სოციალ-დემოკრატები მოითხოვდნენ, რომ მთავრობის თავმჯდომარე აღჭურვილიყო "რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის" უფლებით. ამის არგუმენტიც დასახელდა. ეს იყო ფაქტობრივი მდგომარეობის იურიდიულად დაფიქსირება. გარდა ამისა, იყო სხვა პრობლემაც, რაც არ უთქვამთ სოციალ-დემოკრატებს, მაგრამ აღნიშნავდნენ ესერები და ეროვნულ-დემოკრატები. კერძოდ, გაურკვეველი იყო საკითხი "მთავრობისა და პარლამენტის თავმჯდომარეობის უფროს-უმცროსობის შესახებ საქართველოს წარმომადგენლობის დროს".⁶ დამფუძნებელი კრების 14 მარტის გადაწყვეტილებით კი ეს საკითხი გარკვეული ხდებოდა.

სოციალ-დემოკრატიული პარტიის პოზიცია

დამფუძნებელი კრების სხდომაზე სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ მოითხოვა ეროვნული საბჭოსა და პარლამენტის მიერ დამკვიდრებული პრაქტიკის გაგრძელება. "ეს პრაქტიკა გახლავთ შემდეგი: არჩეულ იქნეს ერთი პიროვნება და მას მიენდოს მთავრობის

⁵ საქართველოს პრეზიდენტობა (გაზეთ „სალი კლდის“ სარედაქციო სტატია) - გაზ. "საქართველო", 1919 წ. 18 მარტი - "საქართველო", 1919 წ. 18 მარტი.

⁶ "საქართველო", 1919 წ. 18 მარტი

შედგენა", - აღნიშნა რ.არსენიძემ.⁷ მისი თქმით, ამ შემთხვევაშიც მთავარი იქნებოდა კოლეგია, მაგრამ "ერთფეროვანი, შეთანხმებული პიროვნული და იდეური ერთგვაროვნებით".

ამ პრინციპს სხვა პოლიტიკური პარტიებიც ეთანხმებოდნენ (თუმცა იყო გარკვეული ნიუანსები), მაგრამ საკამათო გახდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წამოყენებული მეორე პრინციპი – მთავრობის თავმჯდომარეს დაკისრებოდა "რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის" ფუნქცია.

სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენლის რაჟდენ არსენიძის განცხადებით, "ჩვენ აქამდე არ გვყავდა პრეზიდენტი, ხოლო რესპუბლიკას აუცილებლად უნდა ყავდეს ერთი პიროვნება, გამომხატველი მისი სუვერენული უფლებისა, ეს იქნება ერთგვარი უმაღლესი წარმომადგენელი რესპუბლიკისა".

სავლეთ საყვარელიძემ დასახელა კიდევ ერთი არგუმენტი სოციალ-დემოკრატიული პარტიის პოზიციის დასაცავად. მისი თქმით, ნოე ჟორდანიას აქამდეც იყო საქართველოს "პრეზიდენტი და წარმომადგენელი", არსებულ ვითარებაში კი როგორც საშინაო, ისე საგარეო საქმეების თვალსაზრისით აუცილებელია "იყოს ისეთი პირი, რომელიც აღჭურვილი იქნება დამფუძნებელი კრების მიერ სრულის უფლებით".⁸

სოციალ-დემოკრატიული პარტიის დამოკიდებულება პრეზიდენტის ინსტიტუტთან გაორებული იყო, - არც უარყოფა, არც პოზიციის მკაფიოდ დაფიქსირება. ქართველ სოციალ-დემოკრატებს უკვე ქონდათ გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის მაგალითი, რომელმაც დამფუძნებელ კრებაზე აირჩია პრეზიდენტად ებერტი. დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომაზე გამოსვლისას პ.საყვა-

⁷ დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომა (გაზეთ „ერთობის“ ანგარიში) – „ერთობა“, 1919 წ. 16 მარტი.

⁸ დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომა (გაზეთ „ერთობის“ ანგარიში) – „ერთობა“, 1919 წ. 16 მარტი.

რელიძემ განაცხადა, რომ რესპუბლიკის „უმაღლესი წარმომადგენლობა“ მართლაც „საპრეზიდენტო საქმეა“ და რომ სოციალ-დემოკრატები „არ უფრო ხიან თვით პრეზიდენტობის საკითხს“, მაგრამ ჯერ არ უნდათ ეს სიტყვა „პრეზიდენტი“ თქვან, „რადგან პრეზიდენტობა სხვადასხვანაირი შეიძლება იყოს“. ამიტომ სოციალ-დემოკრატია დაკმაყოფილდა იმის დაკანონებით, რაც მანამდეც იყო მთავრობის თავმჯდომარის ხელში, კერძოდ რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის უფლებით".⁹

ქართველი სოციალ-დემოკრატები მოერიდნენ პირდაპირ გარკვეული ფორმით ეთქვათ პრეზიდენტის ინსტიტუტის საჭიროების შესახებ - ასეთი იყო ეროვნულ-დემოკრატების შეფასება.¹⁰

სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის პოზიცია

სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტია თანმიმდევრულად იცავდა პრინციპს, რომ მთავრობა კოლეგია უნდა ყოფილიყო. პარტია ეთანხმებოდა სოციალ-დემოკრატების პოზიციას, რომ სამინისტროების რაოდენობა შემცირებულიყო, მაგრამ ძალიან შემცირებაც კოლეგიურობის პრინციპის დარღვევად მიაჩნდათ. "როდესაც მთავრობა სამი-ოთხი კაცისგან შედგება, მისი მოქმედება უფრო პიროვნულ ხასიათს მიიღებს, უფრო პირადული იქნება და ეს სრულებით არ შეესაბამება დემოკრატიულ მართებლობას", - აღნიშნავდა სამსონ ფირცხალავა.¹¹

დამფუძნებელი კრების სხდომაზე სოციალისტ-ფედერალისტთა სახელით შ.მესხიშვილმა მთავრობის თავმჯდომარის "რესპუბ-

⁹ დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომა (გაზეთ „ერთობის“ ანგარიში) – „ერთობა“, 1919 წ. 16 მარტი.

¹⁰ საქართველოს პრეზიდენტობა (გაზეთ „სალი კლდის“ სარედაქციო სტატია) - გაზ. „საქართველო“, 1919 წ. 18 მარტი

¹¹ სამ. ფირცხალავა. მთავრობის გამარტივება - "სახალხო საქმე", 1919 წ. 2 მარტი

ლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის" სტატუსით აღჭურვა მიუღებლად მიიჩნია და მოითხოვა რეზოლუციის ამ ნაწილის მოხსნა. ფედერალისტები მოითხოვდნენ საკითხის გადადებას კონსტიტუციის შემუშავებამდე. მათი განცხადებით, სოციალ-დემოკრატები ცდილობდნენ "პოლიტიკური კონტრაბანდის" გზით მიედწიათ პრეზიდენტის ინსტიტუტის შემოღებისთვის. "ეს უაღრესი კონსტიტუციონალური საკითხია. თქვენ გინდათ ეს უფლება ახლა მიანიჭოთ მთავრობის თავმჯდომარეს. ამით შექმნათ პრეცედენტი და კონსტიტუციის შემუშავების დროს დამფუძნებელი კრება ფაქტის წინაშე დააყენოთ",¹² "როდესაც საკონსტიტუციო საკითხი დაისმის, თქვენ მზარმზარეულად გეყოლებათ პრეზიდენტი".¹³

დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომის შემდეგ სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის წარმომადგენელმა შ.ნუცუბიძემ გამოაქვეყნა წერილი "პრეზიდენტის" არჩევის გამო", რომელშიც იცავდა პარტიის პოზიციას. იგი უარყოფდა პრეზიდენტის ინსტიტუტს, როგორც არადემოკრატიულს. შ.ნუცუბიძის თქმით, როდესაც ფედერალისტთა პარტიამ გაილაშქრა მთავრობის თავმჯდომარისთვის "რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის" ფუნქციის მინიჭების წინააღმდეგ, ეს იყო ბრძოლა პრეზიდენტის ინსტიტუტის "კონტრაბანდის" გზით შემოღების წინააღმდეგ. "არსებითად ჩვენ პრეზიდენტის განსაკუთრებულ ინსტიტუტის შექმნის წინააღმდეგი ვიყავით და ვთქვით - ასეთი უფლება მთელს მთავრობას და არა ერთ პირს - ეს ჩვენ უფრო დემოკრატიულად მიგვაჩნია", - აღნიშნავდა შ.ნუცუბიძე.¹⁴

¹² დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომა (გაზეთ „ერთობის“ ანგარიში) - გაზ. "ერთობა", 1919 წ. 16 მარტი

¹³ დამფუძნებელი კრების 14 მარტის ანგარიში - "სახალხო საქმე", 1919 წ. 18 მარტი

¹⁴ შ. ნუცუბიძე. „პრეზიდენტის“ არჩევის გამო - „სახალხო საქმე“, 1919 წ. 19 მარტი

ფედერალისტებისთვის მიუღებელი იყო არა მხოლოდ პრეზიდენტის ინსტიტუტის შემოღება, არამედ ამ ინსტიტუტის დამახასიათებელი რომელიმე ფუნქციის ერთი პირისთვის მინიჭებაც. ფედერალისტთა პოზიცია შემდეგი იყო: ამ ფუნქციას რიგრიგობით, მოკლედ და განსაზღვრული დროით ასრულებენ მთავრობის წევრები. "ჩვენი აზრი უფრო დემოკრატიულია და არ ქმნის განსაკუთრებულ მდგომარეობას მთავრობის წევრთა შორის. მთავრობის ყოველი წევრი მოკლედ და განსაზღვრულ ვადაში ასრულებს პრეზიდენტის ფუნქციებს" - აღნიშნავდა ნუცუბიძე. მისი განმარტებით, დემოკრატიულ მთავრობის ყოველი წევრი უნდა სწორუფლებიანი იყოს და ეს უნდა გამოიხატოს იმაშიც, რომ "მთავრობას, როგორც ასეთს, ეკუთვნის უმაღლესი უფლება და ყოველ წევრს შეუძლიან მიიღოს იგი".

შ. ნუცუბიძის განცხადებით, სოციალ-დემოკრატების მიერ მთავრობის თავმჯდომარისთვის "რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის" უფლებების მინიჭების შედეგად საქართველოს ეყოლებოდა დიქტატორი. სოციალ-დემოკრატების განცხადებას, რომ მთავრობის თავმჯდომარე დამფუძნებელი კრების არჩევამდე ასრულებდა ამ ფუნქციას, შ.ნუცუბიძე პასუხობდა, რომ ამგვარ ვითარებას ურიგდებოდნენ გარდამავალ ხანაში, დამფუძნებელმა კრებამ კი მუშაობა უნდა დაიწყოს "ყოველივე განსაკუთრებული მდგომარეობის მოსპობით და კონსტიტუციის შემუშავებით". შ. ნუცუბიძე სანიმუშოდ ასახელებდა შვეიცარიის მაგალითს, სადაც ფედერალური საბჭოს წევრები თითო წლით რიგრიგობით ასრულებდნენ პრეზიდენტის ფუნქციებს. "ასეა, ნამდვილ დემოკრატიულ ქვეყანაში. თქვენ კი განუსაზღვრელი ვადით მთავრობის ერთ წევრს ჩააბარეთ უმაღლესი წარმომადგენლობის უფლებები, მოსპეთ თანასწორობა მთავრობის წევრთა შორის".¹⁵

¹⁵ შ. ნუცუბიძე. „პრეზიდენტის“ არჩევის გამო - "სახალხო საქმე", 1919 წ. 19 მარტი

სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიის პოზიცია

მთავრობის თავმჯდომარისათვის "რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის" ფუნქციის მინიჭების წინააღმდეგ გაილაშქრა ეს-ერთა პარტიამაც. ივ.გობეჩიას განცხადებით, ნოე ჟორდანიას მთავრობის თავმჯდომარედ არჩევის წინააღმდეგი ფრაქცია არ იქნებოდა, მაგრამ მხარს არ უჭერდა მისთვის რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის ფუნქციის მინიჭებას. "როდესაც ასახელებენ პრეზიდენტს, სოციალისტ-რევოლუციონერები მას მხარს ვერ დაუჭერენ, რადგანაც წინააღმდეგნი არიან ყოველივე "პრეზიდენტის" და "კოროლების".¹⁶ "დღეს პრეზიდენტს ვირჩევთ, მერე ალბათ, "კოროლს" აგვარჩევენებთო", - განაცხადა გობეჩიამ.¹⁷

სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიულმა გაზეთმა "შრომამ" ამ თემას ორი სარედაქციო სტატია მიუძღვნა: ერთი დამფუძნებელი კრების სხდომის წინ ("რესპუბლიკის მეთაური"), მეორე კი სხდომის შემდეგ ("რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენელი").

დამფუძნებელი კრების სხდომის წინ გაზეთი "შრომა" აღნიშნავდა, რომ "ერთი იმ საკითხთაგანი, რომელიც უნდა დასვას საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ უახლოეს დღიურ წესრიგში, იქნება საკითხი პრეზიდენტის შესახებ. თუმცა, სტატიის ავტორის აზრით, ნოე ჟორდანიას მოხსენებაში არ ჩანდა, თუ როგორ გადაწყდებოდა ეს საკითხი. ჟორდანია არ ეხება იმას, თუ "ვინ იქნება რესპუბლიკის სათავეში". გაზეთის განმარტებით, იქნება თუ არა რესპუბ-

¹⁶ დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომა - "საქართველო", 1919 წ. 16 მარტი

¹⁷ საქართველოს პრეზიდენტობა (გაზეთ „სალი კლდის“ სარედაქციო სტატია) - "საქართველო", 1919 წ. 18 მარტი

ლიკა "პრეზიდენტით სათავეში" ან "სრულიად უპრეზიდენტოდ" არის "ჩვენი კონსტიტუციის ერთი მნიშვნელოვანი საკითხთაგანი".¹⁸

ესერთა პარტიის შეფასებით, ამ მხრივ საქართველოში გაურკვეველი ვითარება იყო. ქვეყანას ფორმალურად პრეზიდენტი არ ყავდა, მაგრამ ფაქტობრივად პრეზიდენტი არსებობდა და თანაც ორი: მთავრობის თავმჯდომარე და პარლამენტის თავმჯდომარე. "ამ კითხვაზე სწორი პასუხის გაცემა ძნელია, ვინაიდან გულახდილად რომ ვსთქვათ, ფაქტიურად ორივე პრეზიდენტები არიან".¹⁹

ესერთა განცხადებით, პრეზიდენტი "უბრალო თავმჯდომარე" არაა და "დემოკრატიისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს პრეზიდენტის საკითხს". სოციალისტ-რევოლუციონერები ნეგატიურად იყვნენ განწყობილნი პრეზიდენტის ინსტიტუტისადმი და მას არადემოკრატიულად მიიჩნევდნენ. პარტიას მიაჩნდა, რომ "რაც უფრო დემოკრატიულია ქვეყანა, მით უფრო ნაკლები უფლებები აქვს პრეზიდენტს. აქედან აშკარაა ყველაზე უფრო დემოკრატიულ ქვეყანაში ის სრულებით საჭირო არ არის". ესერთა განცხადებით, პრეზიდენტის ინსტიტუტი კომპრომისი იყო ხალხის სუვერენიტეტისა და მონარქიის პრინციპებს შორის და აღნიშნავდნენ, რომ "საქართველოს დამფუძნებელი კრება ამ კომპრომისზე არ წავა". მათი შეფასებით, "პრეზიდენტი არის ნაშთი ბურჟუაზიული რევოლუციების, მშრომელთა რევოლიუციას ის არ სჭირდება".²⁰

14 მარტის სხდომის შემდეგ გაზეთმა "შრომამ" გამოაქვეყნა სარედაქციო წერილი "რესპუბლიკის უმაღლეს წარმომადგენელთან" დაკავშირებით და სოციალ-დემოკრატებს ბრალს სდებდა "რევოლუციის ლიკვიდაციის" მცდელობაში, რომლის ერთ-ერთ დადას-

¹⁸ რესპუბლიკის მეთაური (სარედაქციო სტატია) - "შრომა", 1919 წ. 10 მარტი

¹⁹ რესპუბლიკის მეთაური (სარედაქციო სტატია) - "შრომა", 1919 წ. 10 მარტი

²⁰ რესპუბლიკის მეთაური (სარედაქციო სტატია) - "შრომა", 1919 წ. 10 მარტი

ტურებად მიაჩნდათ რეზოლუცია მთავრობის თავმჯდომარის "რესპუბლიკის უმაღლეს წარმომადგენლად" გამოცხადების თაობაზე. ეს ფორმულა პარტიის მიერ ფასდებოდა როგორც პრეზიდენტის ინსტიტუტის შემოღება. მათი განცხადებით, სოციალ-დემოკრატიის წარმომადგენლებს "რცხვენოდათ პირდაპირ ეთქვათ: პრეზიდენტი გვინდაო".²¹

"მართლაც რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენელი", რომლის უფლებები არავინ იცის რით სჯობია ეს თუნდაც კაროლს?" - კითხულობდა გაზეთი "შრომა". ესერთა აზრით, პრეზიდენტი იყო "ნაშთი ძველი ბურჟუაზიული რევოლუციების და პირდაპირ სასაცილოა, როდესაც სოციალისტური დამფუძნებელი კრება პრეზიდენტს ეძებს".²²

ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის პოზიცია

მთავრობის თავმჯდომარის "რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის" ფუნქციით აღჭურვას ეროვნულ-დემოკრატებიც შეეწინააღმდეგნენ, მაგრამ სოციალისტური პარტიებისაგან (ფედერალისტები, ესერები) განსხვავებით, არა იმიტომ, რომ პრეზიდენტის ინსტიტუტის წინააღმდეგნი იყვნენ, არამედ პირიქით, მიაჩნდათ, რომ საქართველოს პრეზიდენტის ინსტიტუტი ჭირდებოდა და ამის თაობაზე უფრო მკაფიო გადაწყვეტილება უნდა მიღებულიყო. "ეს არის ძირითადი საკითხი კონსტიტუციისა და საჭიროა მისი არსებითი განხილვა", - აღნიშნავდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენელი გიორგი გვაზავა. მან დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომაზე წამოაყენა წინადადება, რომ მთავრობის თავმჯდომარე აღჭურვილიყო არა "რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომად-

²¹ რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენელი - "შრომა", 1919 წ. 16 მარტი

²² რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენელი - "შრომა", 1919 წ. 16 მარტი

გენლის", არამედ "რესპუბლიკის წარმომადგენლის" ფუნქციით. სოციალ-დემოკრატებმა ხმების უმრავლესობით უარყვეს ეს შესწორება.²³

გვაზავას წინადადების არსი კი "რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლის" ფუნქციის დატოვების მცდელობა იყო პრეზიდენტისათვის, რომელიც ეროვნულ-დემოკრატების აზრით, აუცილებლად უნდა არსებულებოდა საქართველოში.

ამ საკითხზე გაზეთში "სალი კლდე" გამოქვეყნდა სტატია "საქართველოს პრეზიდენტობა", რომლის ავტორიც სავარაუდოდ გ.გვაზავაა. ეს სტატია გადაბეჭდა გაზეთმა "საქართველომ".²⁴ გიორგი გვაზავას შეფასებით "14 მარტის დადგენილებით უსათუოდ მყარდება ტრადიცია პრეზიდენტობისა საქართველოს რესპუბლიკაში. ჩვენის აზრით, ეს ტრადიცია უნდა მივიდეს ნამდვილ პრეზიდენტობის დაწესებამდე".²⁵

ეროვნულ-დემოკრატების აზრით, საქართველოში უნდა შემოეღოთ აშშ-ის მსგავსი პრეზიდენტის ინსტიტუტი. გ.გვაზავას თქმით აშშ "ჩვენსაებრ ურდოებით იყო გარშემორტყმული დაარსების დროს; ამიტომ საქართველოს სახელმწიფოს თავი მარტო დეკორაციული წარმომადგენელი კი არ უნდა იყოს სახელმწიფოსი, არამედ ნამდვილი მმართველი". აშშ-ში პრეზიდენტის ხელშია "მთელი აღმასრულებელი ძალა", მინისტრებს პარლამენტი კი არა, პრეზიდენტი ირჩევს და მინისტრები პრეზიდენტის წინაშე არიან პასუხისმგებელნი. პრეზიდენტი არის "იმავე დროს უმაღლესი მთავარსარდალიც". გვაზავას დასკვნით "გლეხურ ქვეყანაში, აზიის ჭიშკართან "უპრეზიდენტო" - უთავო რესპუბლიკა ვერ გამოდგება" და

²³ დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომა (გაზეთ „საქართველოს“ ანგარიში) - "საქართველო", 1919 წ. 16 მარტი

²⁴ საქართველოს პრეზიდენტობა (გაზეთ „სალი კლდის“ სარედაქციო სტატია) - "საქართველო", 1919 წ. 18 მარტი

²⁵ დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომა (გაზეთ „საქართველოს“ ანგარიში) - "საქართველო", 1919 წ. 16 მარტი

კონსტიტუციის საკითხის გარკვევის დროს კარგი იქნებოდა თუ კანონმდებლები აშშ-ის მიზამავდნენ.²⁶

დასკვნა

14 მარტის სხდომაზე პარტიების მიერ დაფიქსირებული პოზიციები შემდეგი ცხრილის სახით შეიძლება წარმოვადგინოთ:

პარტია	მთავრობის შესადგენად დამფუძნებელი კრების მიერ მთავრობის თავმჯდომარის არჩევა	მთავრობის თავმჯდომარე იმავდროულად რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენელია
სოციალ-დემოკრატები	მომხრე	მომხრე, პარტიას გამოკვეთილი პოზიცია არ აქვს პრეზიდენტის ინსტიტუტთან დაკავშირებით
ეროვნულ-დემოკრატები	მომხრე	საჭიროა ამ წინადადების არსებითი განხილვა, პარტია ემხრობა პრეზიდენტის ინსტიტუტის შემოღებას
სოციალისტ-ფედერალისტები	მომხრე	წინააღმდეგი, პარტია წინააღმდეგია პრეზიდენტის ინსტიტუტისა, რადგანაც მთავრობა კოლეგია უნდა იყოს
სოციალისტ-რევოლუციონერები	მომხრე	წინააღმდეგი, პარტია ემხრობა პრეზიდენტის ინსტიტუტის შემოღებას

1919 წლის მარტში პრეზიდენტის ინსტიტუტთან დაკავშირებით საქართველოს წამყვანი პოლიტიკური პარტიების მიერ დაფიქ-

²⁶ საქართველოს პრეზიდენტობა (გაზეთ „სალი კლდის“ სარედაქციო სტატია) - "საქართველო", 1919 წ. 18 მარტი

სირებული პოზიციები შემდგომშიც არ შეცვლილა. ესერები და ფედერალისტები პრეზიდენტის ინსტიტუტის შემოღების წინააღმდეგი იყვნენ, ეროვნულ-დემოკრატები მის შემოღებას მოითხოვდნენ, სოციალ-დემოკრატების პოზიცია კი კვლავ შუალედური დარჩა. მართალია პრეზიდენტის ინსტიტუტის შემოღებისთვის მხარი არ დაუჭერიათ, მაგრამ მიიღეს ნოე ჟორდანიას წინადადება მთავრობის თავმჯდომარისთვის პრეზიდენტის ზოგიერთი ფუნქციის შეთავსების თაობაზე და ასევე მთავრობის თავმჯდომარის ერთი წლის ვადით არჩევა ამ პოსტზე, ამასთან ზედიზედ მხოლოდ ორჯერ. ამით გარკვეულწილად უახლოვდებოდნენ სოციალისტ-ფედერალისტთა მიერ მოთხოვნილ "კოლეგიურობის" პრინციპს, როდესაც გარკვეული დროით უმაღლესი პოსტი რიგრიგობით უნდა დაეკავებინათ მთავრობის წევრებს.

ლიტერატურის სია

საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომის ოქმები. ტომი I. 1919 წლის 12 მარტი - 27 მაისი. თბილისი, საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის გამოცემა, 2019

მალხაზ მაცაბერიძე. დისკუსია რესპუბლიკის ემაღლესი წარმომადგენლის შესახებ (1919 წლის მარტი). თბილისი, პოლიტოლოგიის ინსტიტუტი, 2009

დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომა (გაზეთ „ერთობის“ ანგარიში) – „ერთობა“, 1919 წ. 16 მარტი

დამფუძნებელი კრების 14 მარტის ანგარიში - "სახალხო საქმე", 1919 წ. 18 მარტი

დამფუძნებელი კრების 14 მარტის სხდომა - "საქართველო", 1919 წ. 16 მარტი

ნუცუბიძე შ. „პრეზიდენტის“ არჩევის გამო - „სახალხო საქმე“, 1919 წ. 19 მარტი

ჟორდანია ნოე. დამფუძნებელი კრება, მისი ფუნქცია და ძალაუფლება - გაზ. „ერთობა“, 1919 წ. 1 მარტი.

რესპუბლიკის მეთაური (სარედაქციო სტატია)- "შრომა", 1919 წ. 10 მარტი

საქართველოს პრეზიდენტობა (გაზეთ „სალი კლდის“ სარედაქციო სტატია) - გაზ. "საქართველო", 1919 წ. 18 მარტი.

ფირცხალავა სამ. მთავრობის გამარტივება - "სახალხო საქმე", 1919 წ. 2 მარტი

Malkhaz Matsaberidze

Discussion on the “High Representative of the Republic”

Abstract

The article deals with the discussion launched in the Constituent Assembly of Georgia on March 14, 1919 regarding granting the function of High Representative of the Republic to the head of the government. This was the very first case from the side of political parties to express their positions regarding the necessity of the presidential institution in the Democratic Republic of Georgia. This position was maintained at later stage – during elaboration of the constitution. The Social Revolutionaries and Socialist Federalists were against of introducing the presidential institution, the National-Democrats were supporting the idea, whereas Social Democrats maintained middle-ground position. Although the latter party did not support the presidential institution, although they accepted the proposition of Noe Jordania regarding granting some functions of the president to the head of the government and this was mentioned in the clause of the 1921 Constitution of the Democratic Republic of Georgia.